

УДК 364-78-055.52-056.2/.3

DOI 10.32626/2413-2578.2021-17.25-35

Ю.Ю. Бугера

jyuliajy@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0361-0811>

Н.С. Гевчук

hevchuk@kpnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-4067-0311>

Н.М. Дідик

aspirantka000@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5852-2379>

МЕТОДИ І ФОРМИ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Відомості про авторів: **Бугера Юлія**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: проблема психолінгвістики, корекції компонентів мовленнєвої діяльності у дітей з порушеннями інтелекту, формування лінгвістичного компоненту мовленнєвої діяльності у дітей різних нозологій. E-mail: **jyuliajy@gmail.com**; **Гевчук Наталія**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: проблеми соціальної реабілітації сімей, що виховують дітей з особливими освітніми потребами; соціальне проектування; технології соціальної роботи та соціального забезпечення. E-mail: **hevchuk@kpnu.edu.ua**; **Дідик Наталія**, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: проблеми соціально-психологічної реабілітації осіб з особливими освітніми потребами; соціально-психологічної допомоги сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами; психолого-педагогічної оптимізації професійної підготовки фахівців соціальної сфери. E-mail: **aspirantka000@gmail.com**.

Contact: Buhera Yuliia, PhD of pedagogical, associate professor of the Department of Psycho-Medical-Pedagogical Foundations of Correctional Work at Kamianets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko,

Kamianets-Podilskyi, Ukraine. In the sphere of scientific interests: the problem of psycholinguistics, correction of components of speech activity in children with intellectual disabilities, formation of linguistic component of speech activity in children of different nosologies. E-mail: jyliajy@gmail.com ; **Hevchuk Nataliia**, Ph. D. in Pedagogy, Senior Lecturer of the Department of Social Pedagogy and Social Work at Kamianets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko, Kamianets-Podilskyi, Ukraine. In the sphere of scientific interests: problems of social rehabilitation of families that bring up children with the special educational necessities; social проєктування; technologies of social work and public welfare. E-mail: hevchuk@kpmu.edu.ua ; **Didyk Nataliia**, Ph. D. in Psychology, Assistant Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work at Kamianets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko, Kamianets-Podilskyi, Ukraine. In the sphere of scientific interests: problems of social and psychological rehabilitation of persons with special educational needs; social and psychological assistance to a family raising a child with special educational needs; psychological and pedagogical optimization of professional training of specialists in the social sphere. E-mail: aspirantka000@gmail.com .

Відомості про наявність друкованих статей у загальнодержавних базах даних на дану тематику. 1. Бугера Ю. Ю., Дідик Н.М. Арттерапевтичні методи у роботі корекційного педагога. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. Збірник наукових праць: вип. 16. том 2 / за ред. М.К. Шеремет. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В. 2020. С. 36-46.

Бугера Ю. Ю., Гевчук Н. С., Дідик Н. М. Методи і форми соціально-реабілітаційної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами. У статті описано методи і форми соціальної реабілітації, які застосовуються у роботі з батьками, що виховують дитину з психофізичними порушеннями. Проаналізовано результати он-лайн експертного опитування. Визначено, що пріоритетними формами роботи фахівців з батьками в процесі соціально-реабілітаційної роботи є індивідуальне консультування та виступи на батьківських зборах.

Зазначено, що при плануванні заходів із соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями фахівцям варто здійснювати оцінку потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку. Обґрунтовано ефективність застосування інтерактивних форм роботи у процесі надання соціально-психологічної допомоги сім'ям, а саме: диспутів, тренінгів взаємопідтримки, соціально-психологічних ігор, обговорення змісту фільмів і літературних творів відповідної тематики, а також застосування ігрових методів, відеотерапії, бібліотерапії, тренінгового методу тощо.

Зроблено висновок про те, що соціально-реабілітаційна робота з сім'єю є важливою складовою у роботі з сім'ями, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: дитина з особливими освітніми потребами, батьки, сім'я, онлайн експертне опитування, тренінг, форми соціальної реабілітації.

Бугера Ю. Ю., Гевчук Н. С., Дидык Н. М. Методы и формы социально-реабилитационной работы с родителями, которые воспитывают ребенка с особыми образовательными потребностями. В статье описаны методы и формы социальной реабилитации, которые применяются в работе с родителями, которые воспитывают ребенка с психофизическими нарушениями.

Проанализированы результаты он-лайн экспертного опроса. Определено, что приоритетными формами работы специалистов с родителями в процессе социально-реабилитационной работы является индивидуальное консультирование и выступления на родительских собраниях.

Обоснована эффективность применения интерактивных форм работы в процессе оказания социально-психологической помощи семьям, а именно: диспутов, тренингов взаимоподдержки, социально-психологических игр, обсуждения содержания фильмов и литературных произведений соответствующей тематики. Определена возможность применения игровой терапии, видеотерапии, библиотерапии, тренингового метода и т.д. для оказания социально-психологической помощи родителям, воспитывающим ребенка с особыми образовательными потребностями.

Сделан вывод о том, что социально-реабилитационная работа с семьей является важной составляющей в работе с семьями, воспитывающими ребенка с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: ребенок с особыми образовательными потребностями, родители, семья, онлайн экспертный опрос, тренинг, формы социальной реабилитации.

Buhera Yu., Hevchuk N., Didyk N. Methods and forms of social rehabilitation work with parents raising a child with special educational needs. The article describes the features of the observational experiment conducted to study the opinion of experts on the problems and needs of parents raising children with special educational needs and to identify opportunities for new forms of social rehabilitation work with families raising a child with special educational needs. Ways of the interaction of inclusive educational institutions with parents are found out.

The results of the online expert survey are analyzed. It was found that the reasons for the lack of social rehabilitation work with families raising a child with special educational needs may be the lack and unpreparedness of specialists for such work, their low level of awareness in matters of social rehabilitation work with families, pits, lack of well-established interaction of teachers with parents, etc.

It is determined that the priority forms of work of specialists with parents in the process of social rehabilitation work are individual counseling and speeches at parent meetings.

It is noted that when planning activities for social and rehabilitation work with families, specialists should assess the needs of parents of children with special needs.

It was found that only in some educational institutions (25%) respondents developed a mechanism (algorithm) for social rehabilitation work with families raising a child with psychophysical development and only 25% of respondents developed this mechanism.

The effectiveness of the use of interactive forms of work in the process of providing social and psychological assistance to families, namely: debates, mutual support training, socio-psychological games, discussion of the content of films and literary works on relevant topics. The possibility of using game therapy, video therapy, bibliotherapy, training method, etc. to provide social and psychological assistance to parents raising a child with special educational needs has been identified.

It is concluded that social rehabilitation work with the family is an important component in working with families raising a child with special educational needs.

Keywords: a child with special educational needs, parents, family, online expert survey, training, forms of social rehabilitation.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день актуальним є пошук нових шляхів і форм допомоги батькам, що виховують дитину з особливими освітніми потребами. Адже, народження дитини з порушеннями психофізичного розвитку завжди є стресом для родини, такі діти мають високу ступінь залежності від сім'ї та обмежені навички взаємодії в соціумі. Відтак, батьки опиняються в психологічно складній ситуації та потребують комплексної психолого-педагогічної та соціальної допомоги, своєчасне надання якої дозволяє забезпечити корекцію недоліків дитини, сприяти розвитку, забезпечити соціальну адаптацію дитини. У зв'язку з цим затребуваною стає надання допомоги сім'ям дітей з особливими освітніми потребами і є однією з важливих ланок у системі їх реабілітації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість співпраці фахівців з батьками підкреслюють у своїх дослідженнях науковці у галузі загальної, соціальної та корекційної педагогіки (Т. Афанасьєв, Л. Вавіна, А. Висоцька, Т. Дегтяренко, Т. Ілляшенко, К. Журба, О. Кононко, В. Кузя, С. Конопляста, С. Миронова, В. Омеляненко, Ю. Рібцун, М. Рождественський, О. Романенко, М. Фіцула, Л. Ханзерук, О. Чеботарьова, А. Шевцов, Д. Шульженко та ін). Проблеми спільної роботи освітніх закладів із сім'єю та педагогічної освіти батьків знайшли висвітлення в дослідженнях В. Безлюдної, В. Іванової, М. Машовець, Л. Островської, О. Яницької та ін. [6; 8; 9]. Відтак, проблема

пошуку ефективних методів і форм соціально-реабілітаційної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами є досить актуальною [2; 4; 6; 7].

Метою статті є аналіз методів і форм соціально-реабілітаційної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребам.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи особливості соціального партнерства родини та фахівців сучасного інклюзивного закладу освіти, слід зазначити, що присутність батьків у закладі освіти уможливорює зміни життя дітей з особливими потребами; створення сприятливої атмосфери; надання допомоги педагогу в організації дитячої діяльності; об'єктивну оцінку батьками сильних і слабких сторін у вихованні своєї дитини; отримання педагогами відомостей про індивідуальні особливості та емоційний характер спілкування в сім'ї дитини, про формування різних трудових навичок і звичок у них, для яких сім'я має більші можливості [2].

Констатувальний експеримент передбачав вивчення думки фахівців щодо проблем та потреб батьків, які виховують дітей з ООП. Проводився даний етап за допомогою онлайн експертного опитування фахівців закладів загальної середньої освіти, Хмельницької області, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Метою даного етапу дослідження визначено з'ясування нових форм соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, які виховують дитину з ООП та шляхів взаємодії освітніх закладів, в яких запроваджене інклюзивне навчання, з батьками. Респонденти були залучені до онлайн опитування через соціальні мережі, а також через особисті листи-запрошення до директорів закладів. Отже, нами було розіслано 56 листів-запрошень у заклади середньої освіти Хмельницької області. Відповіді ми отримали із 37 закладів.

Анкета, яку ми пропонували заповнити, була представлена у Google формі та містила 6 запитань. Адресувалася вона вчителям-дефектологам, соціальним педагогам, практичним психологам. Вибір саме цих фахівців обумовлений нормативно-правовими документами (посадовими інструкціями спеціалістів). Розроблена анкета містила 6 закритих питань як альтернативних (де відповідь «так» або «ні»), так і вибіркових (що мають декілька варіантів відповіді).

З метою об'єктивності отриманих відповідей та з метою забезпечення конфіденційності, учасники опитування не вказували назву закладу. Отже, всього в опитуванні прийняло участь 52 експерта. Опис вибірки респондентів дослідження подано у таблиці 1.

Таблиця 1.

Опис вибірки респондентів дослідження

Посада	Кількість експертів	У %
Вчитель-дефектолог	14	37,84%
Соціальний педагог	7	18,92%
Психолог	16	43,24%

На запитання «Чи здійснюється у Вашому закладі соціально-реабілітаційна робота з сім'ями, які виховують дитину з ООП?» ми отримали такі відповіді: варіант «так» обрало 20 експертів (54,05%), варіант «ні» – 17 осіб (45,95%).

Отже, така ситуація може сигналізувати про наявність певних причин щодо відсутності в цих закладах соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, які виховують дитину з ООП, як особливого виду діяльності опитаних фахівців. Серед таких причин, вважаємо, можна розглядати відсутність та невідповідність спеціалістів до такої роботи, низький рівень їхньої поінформованості у питаннях соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, відсутність налагодженої взаємодії педагогів із батьками тощо.

Тому в наступних питаннях брали участь тільки 20 експертів із загальної кількості респондентів, які дали ствердну відповідь на питання. Ми аналізували, хто із фахівців їхніх освітніх закладів здійснює соціально-реабілітаційну роботу з сім'ями, які виховують дитину з особливостями психофізичного розвитку. Респонденти могли обрати декілька варіантів.

Як показують отримані результати дослідження, 12 (60%) осіб вказали на те, що психолог здійснює соціально-реабілітаційну роботу з сім'ями, які виховують дитину з особливостями психофізичного розвитку; 5 (25%) респондентів обрали соціального педагога, як фахівця, що здійснює даний вид роботи у навчальному закладі; 3 (15%) експерти дали відповідь вчитель-дефектолог та вчитель. Ніхто з опитаних не зазначив вчителя-логопеда та вихователя, як суб'єктів реалізації соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, які виховують дитину з особливостями психофізичного розвитку.

Наступним питанням анкети стало «Які форми роботи застосовуються зазначеними Вами фахівцями у процесі соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, які виховують дитину з ООП?». Відповіді респондентів представлені на рис.3.

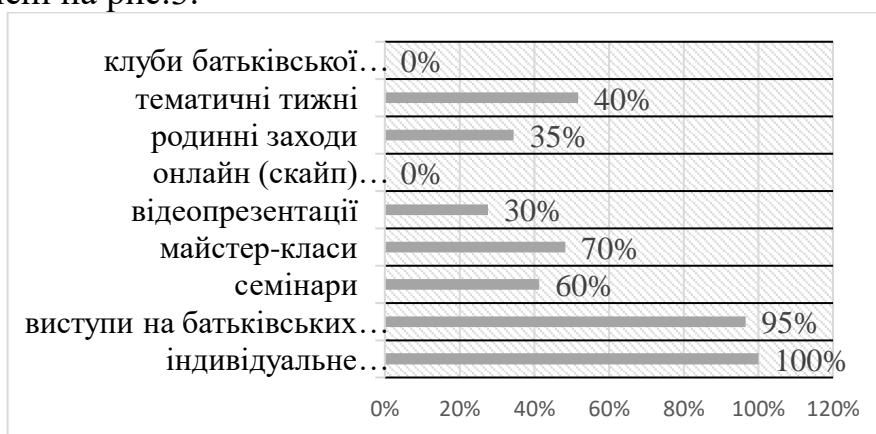

Рис. 3. Форми роботи, які застосовуються зазначеними фахівцями у процесі соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, які виховують дитину з ООП

Аналізуючи результати, спостерігаємо тенденцію до найбільш усталених і поширених у освітніх закладах форм роботи з батьками. Так, респонденти обрали індивідуальне консультування (20 осіб; 100%) та

виступи на батьківських зборах (19 осіб; 95%). Значно менше використовуються фахівцями такі форми роботи як семінари (12 осіб; 60%), тематичні тижні (8 осіб; 40%), майстер-класи (14 осіб; 70%). Варіанти «відеопрезентації» обрали 6 осіб (30%); «онлайн (skype) консультування» та «клуби батьківської підтримки «Батьки – батькам» жоден респондент не обрав. Хоча, в сучасних умовах трансформації освіти, саме такі форми є серед тих, які набувають розвитку та ефективні у застосуванні та реалізації соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, які виховують дитину з ООП.

У контексті предмету нашого дослідження важливо було з'ясувати, чи є в освітніх закладах наших респондентів розроблений механізм (алгоритм тощо) здійснення соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, які виховують дитину із особливостями психофізичного розвитку. Відповіді розподілилися наступним чином: «так» – 5 осіб (25%), «у процесі розробки» – 5 осіб (25%), «ні» – 10 осіб (50%).

Останнім питанням анкети було «Чи є у Вашому закладі інструкції з взаємодії фахівців у процесі надання соціально-реабілітаційної роботи сім'ям, які виховують дитину з ООП?». В результаті аналізу отриманих відповідей можемо стверджувати, що в жодному навчальному закладі немає такої інструкції.

Узагальнюючи результати даного пілотного анкетування, можемо зробити такі висновки:

– соціально-реабілітаційну роботу з сім'ями, які виховують дитину з ООП, як вважають респонденти, надають 54,05% їхніх освітніх закладів, а основними фахівцями, які її здійснюють, є практичні психологи (60%) та соціальні педагоги (25%);

– серед пріоритетних форм роботи з батьками в процесі соціально-реабілітаційної роботи з батьками є індивідуальне консультування (100%) та виступи на батьківських зборах (95%);

– при плануванні заходів із соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями фахівцями не здійснюється оцінка потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку. При цьому 25% опитаних респондентів зазначили, що їхні навчальні заклади мають розроблений механізм (алгоритм тощо) здійснення соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, які виховують дитину із особливостями психофізичного розвитку.

Отже, враховуючи результати констатувального експерименту, виникла необхідність обґрунтування форм та методів соціально-реабілітаційної роботи з сім'ями, які виховують дитину з ООП. На нашу думку, ефективними для вирішення соціально-психологічних проблем батьків означеної групи дітей є застосування відповідних методів та форм соціально-реабілітаційної роботи, що передбачають активну взаємодію батьків. Їм важливо показати, що не єдині вони мають подібні проблеми. Батьки можуть розраховувати на підтримку фахівців та близьких людей, з ними можуть поділитись своїм успішним досвідом у вирішенні подібних

проблем інші сім'ї, які мають дитину з ООП. Для цього ефективними є тренінги, бесіди, сеанси відеотерапії та бібліотерапії з подальшим обговоренням отриманої інформації, ігрова терапія та ін.

Важливим є проведення тренінгової роботи, яка може носити інформаційний характер (наприклад, про особливості психофізичного розвитку дітей з ООП, значення для них інклюзивного навчання, підтримки батьків) та корекційно-розвиваючий (наприклад, про важливість психологічного здоров'я та взаємопідтримки батьків, метою якого є формування умінь і навичок батьків дітей з ООП щодо збереження та зміцнення свого психічного здоров'я через оволодіння способами психічної саморегуляції та активізацію особистісних ресурсів). Можна проводити інтерперсональний тренінг для батьків, метою якого є допомога батькам подолати внутрішньоособистісні проблеми, прийняти власну дитину з порушеннями психофізичного розвитку, відкрити цінності батьківства, сформувані у батьків прагнення до самореалізації та віру у себе.

Вважаємо за доцільне з батьками, які виховують дитину з ООП, проводити сеанси відеотерапії. Наприклад, доцільно застосовувати такі фільми про дітей, які мають психофізичні порушення: «Клас корекції» (2014 р., Росія, драма), «Серфер душі» (2001 р., США, драма), «Та, що створила чудо» (1962 р., США, драма), «Сьогодні я піду додому один» (2014 р., Бразилія, драма, мелодрама), «Зірочки на землі» (2007 р., Індія, драма), «Я – Сем» (2001 р., США, драма), «Я теж» (2009 р., Іспанія, драма), фільм-мелодрама «Дитина з Місяця» (Італія, 2006) та ін. Корисними будуть перегляди мультфільмів про дітей з ООП: «Мій братик з Місяця», «Тамара», «Подарунок», «Мотузки», «Вальсовий дует», «Скарлет», «Про Діму», «Акуратна історія», «Поза зором», казка «Соловейко з одним крилом» та ін. Обов'язковим є подальше обговорення у групі батьків емоційних переживань під час перегляду, обмін думками стосовно життєвої ситуації у відео, проведення паралелі зі своїм досвідом та ін.

За мотивами цього фільму «Дитина з Місяця» апробовано однойменний український проєкт, який започаткований у 2010 у рамках програми «Завтра.UA» Фонду Віктора Пінчука. Мета проєкту «Дитина з Місяця» – привертання уваги молоді та засобів масової інформації до проблем людей з особливими освітніми потребами в Україні, налагодження контактів між студентами, громадськими активістами та громадськими організаціями, які займаються проблемами інвалідів, а також включення людей з обмеженими можливостями в соціальне життя. Під час 4-го Молодіжного Форуму «Завтра.UA» у травні 2011 року було презентовано збірку оповідань, есе, роздумів, статей про дітей та молодь з обмеженими можливостями, яка вийшла в рамках проєкту «Дитина з Місяця» [1]. Вважаємо, що доцільним у роботі з батьками буде також застосування бібліотерапії шляхом читання і наступного колективного обговорення цієї збірки, або подібної їй літератури на дану тематику.

У роботі з батьками, які виховують дитину з ООП, корисним буде використання казкотерапії. Наприклад, можна застосовувати для аналізу такі казки про дітей з ООП: «Казка про маленького кротика та радощі в житті», «Казка про парасольку догори дригом», «Про очікування від життя та образи, або що нам заважає бути щасливими?», «Тобі ніхто нічого не винен!», «Казка про те, як маяк повірив у себе» та ін. [3].

На нашу думку, досить ефективним для надання соціально-психологічної допомоги батькам, які виховують дитину з ООП, є застосування ігрової терапії. Вважаємо, що для цього можна застосувати одну із соціальних ігор Г. Хорна «Особливі Психрети». Інша назва – «Звичайні сім'ї – незвичайні діти». Ця соціально-психологічна гра призначена для батьків, які виховують дітей порушеннями психофізичного розвитку, а також для інших членів сімей цих дітей (наприклад, братів і сестер). Гру можна застосовувати для консультування сімей, при веденні батьківських, дитячо-батьківських груп, для індивідуальних діагностичних і корекційних занять. Гра «Звичайні сім'ї – незвичайні діти» містить 150 карток з твердженнями, що характеризують різні аспекти соціальної та емоційної компетентності, властивої цій категорії сімей. Наприклад, на картках є такі твердження: «Моя дитина мене багато чому навчила», «Я оберігаю свою дитину», «Я часто думаю, що нічого не можна змінити: яка дитина народилась, такою і буде», «Школа хоче позбутися моєї дитини», «Я відчуваю, що наша сім'я ізольована від суспільства, чи суспільство від неї...», «Моя дитина навчила мене терпінню», «Я часто задаю собі питання «Чому це сталось зі мною?»» та ін.

Учасники вибирають потрібні собі картки, обговорюють і аргументують різні позиції. Картки можна пропонувати іншим, або відправляти в «кошик для сміття». Ведучий – психолог, яка є гравцем, керує ігровим процесом та сильними емоційними реакціями, створюючи безпечне ігрове середовище. Гра допомагає усвідомити і відреагувати свої почуття і переживання, зменшити емоційне напруження; поділитися непростими думками і виявити, що ти в них не самотній; отримати зворотній зв'язок від інших і адекватно сприйняти ситуацію, що склалася; гармонізувати внутрішньосімейне спілкування, надати і прийняти підтримку; усвідомити і проаналізувати табуйовані суспільством теми, відкрити нові можливості і ресурси у взаємодії з рідними і соціумом, повірити в свої сили і розвинути впевненість. Терапевтичний ефект використання колоди «Звичайні сім'ї – незвичайні діти» – підвищення якості життя всієї родини: батьків, їх дітей з порушеннями психофізичного розвитку та їх братів і сестер з типовим розвитком.

У час інформаційно-комунікаційних технологій актуальною буде інформаційна підтримка батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами. Це може бути перегляд відповідних сайтів, де фахівці дають певні рекомендації та є відповідна методична література з проблем таких сімей. Наприклад, сайти: Kids Unity «Єдність дітей» портал для дітей

з особливими потребами та їх батьків, Благодійний просвітницький фонд сприяння абілітації дітей з особливостями розвитку «VITA», Дефектолог – сайт для батьків, які бажають дізнатися більше про розвиток своєї дитини, «Дорога в світ» – міжрегіональна суспільна організація допомоги дітям з особливостями психомовленнєвого розвитку та їх сім'ям, Спілкування мам особливих дітей та ін. Є окремі сайти лише про дітей з відповідним порушенням психофізичного розвитку (РСА, ПОРА, порушення зору, слуху та ін.), YouTube-сторінки (наприклад, «The National Autistic Society», де є відео, які пояснюють, що таке РСА).

Висновки і перспективи досліджень. Отже, соціально-реабілітаційна робота з сім'єю є важливим напрямом підтримки сімей, які виховують дитину з особливими освітніми потребами. Для надання їм соціально-психологічної допомоги ефективним буде застосування інтерактивних форм роботи: диспутів, тренінгів взаємопідтримки, соціально-психологічних ігор, обговорення змісту фільмів і літературних творів відповідної тематики та ін. Доцільним у роботі з батьками буде застосування ігрових методів, відеотерапії, бібліотерапії, тренінгового методу та ін. У перспективі створення програми соціально-реабілітаційної роботи та її апробація з метою оптимізації надання соціально-психологічної допомоги сім'ям, які виховують дитину з ООП.

Бібліографія

- 1. Бочар І.** (2011). Дитина з Місяця. Збірка оповідань, есе, роздумів, статей про дітей та молодь з обмеженими можливостями. Київ. URL : https://issuu.com/irabochar/docs/moonchild_brochure;
- 2. Гаврилов О.В.** (2009). Особливі діти в закладі та соціальному середовищі : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Аксиома, 308;
- 3. Гармаш І.В.** (2018). Терапія казками. Київ : Шкільний світ, 123;
- 4. Гладкова Ю.** (2008). Педагог и семья : проблемы взаимодействия. *Дошкольное воспитание*, № 4, 103-110;
- 5. Козак Н.** (2016). Робота з батьками : нові підходи. *Дошкільне виховання*, №7, 14-15;
- 6. Колупаєва А.А.** (2012). Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навчально-методичний посібник. Київ : А.С.К., 192;
- 7. Миронова С.П.** (2010). Робота спеціалістів дошкільного навчального закладу з родинами дітей, що мають вади психофізичного розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*, № 12, 62-72.
- 8. Сухарева Л.С.** (2008). Піклуємось разом з батьками. Робота з батьками дошкільників. Харків : Основа, 128.;
- 9. Шевцов А.Г., Романенко О.В., Ханзерук Л.О., Чеботарьова О.В.** (2013). Сім'я і дитина в умовах інклюзивної освіти. Київ : Слово, 112 с.

References

- 1.Bochar I** (2011). A child from the moon. A collection of short stories, essays, reflections, articles about children and young people with disabilities. Kiev. URL: https://issuu.com/irabochar/docs/moonchild_brochure. [in Ukrainian].;
- 2. Havrylov O.V** (2009). Special children in the institution and social environment: a textbook. Kamianets-Podilskyi: Axiom, 308. [in Ukrainian].;

3. Harmash I.V. (2018). Fairy tale therapy. Kyiv : School World, 123. [in Ukrainian].; **4. Hladkova Yu.** (2008). Teacher and family: problems of interaction. Preschool Education, № 4, 103-110. [in Russian].; **5. Kozak N.** (2016). Working with parents: new approaches. Preschool education, №7, 14-15. [in Ukrainian].; **6. Kolupaieva A.A.** (2012). Professional cooperation in an inclusive educational institution: a textbook. Kyiv : ASK, 192. [in Ukrainian].; **7. Myronova S.P.** (2010). Work of specialists of preschool educational institution with families of children with defects of psychophysical development Educator-methodologist of preschool institution, № 12, 62-72. [in Ukrainian].; **8. Sukhareva L. S.** (2008) We take care together with parents. Work with parents of preschoolers. Kharkiv : Osnova, 128. [in Ukrainian].; **9. Shevtsov A.H., Romanenko O.V., Khanzeruk L.O., Chebotarov, O.V.** Family and child in an inclusive education. Kyiv : Slovo, 2013, 112. [in Ukrainian].

1) Авторський внесок: Бугери Ю.Ю. – 33%, Гевчук Н.С. – 34%, Дідик Н.М. – 33%.

Received 15.03.2021

Accepted 14.04.2021

УДК 376-056.2/.3].011.3-051

DOI 10.32626/2413-2578.2021-17.35-44

М.Г. Буйняк

maryana.buinyak@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8472-4847>

С.П. Миронова

muronova@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-9418-9128>

О.В. Чопік

chopik.olena@gmail.com.

<https://orcid.org/0000-0003-1521-6202>

РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПАРТНЕРСТВА У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯМИ СПЕЦІАЛЬНИХ ШКІЛ

Відомості авторів: Буйняк Мар'яна Геннадіївна, кандидат психологічних наук, асистент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових